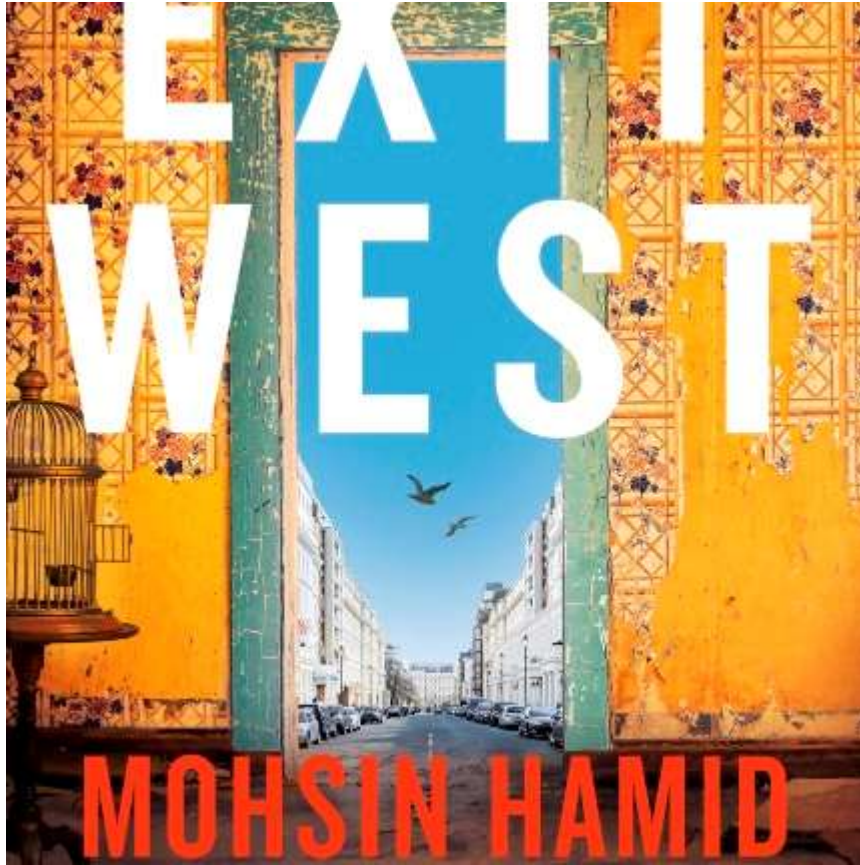

Mohsin Hamid: Exit West

PM/30 ADMIN

Laittomat, paperittomat – MARJATTA RIPSALUOMA (7.11.2018)

Tiesin mistä kirja kertoo ennen kuin edes näin sitä. Ajattelin kuitenkin V.S. Naipaulia, en Hamidia, suhteellisen nuorta pakistanilaiskirjailijaa, jonka nimen huomasin viime vuonna Man Booker palkinnon kandidaatti-listassa. Arto Häilä suomensi Naipaulin kertomuksia Islamin ääriä vuonna 2003. Silloin oli kulunut vasta kaksi vuotta siitä kun New Yorkin kaksoistornit romahtivat.

Väkivalta ja attentaatit toistuvat siellä täällä koko ajan, ne ovat läsnä kaikilla mantereilla, se on todellisuutta. Mutta fundamentalistisella väkivallalla on selvät keskuksensa. Uudenlainen pelko ei näytä mitään vähentymisen merkkejä, ihmiset pelotellaan alistumaan valtaan. Naipaul kuoli hiljattain, olin ajatellut tuota paksua kirjaa. Siinä on eri maista kertomuksia. Naipaul oli matkustanut niissä ja tahtoi nähdä millainen islam oli mihinkin maahan syntynyt ja milloin. Yhden ison ja perusteellisen kappaleensa on saanut Pakistan. Siinä kerrotaan, millä tavoin kolonisaatio ja epäjärjestyksessä tapahtunut itsenäistyminen on johtanut maan nykyiseen köyhyyteen ja väkivaltaan.

Tätä kirjoittaessani nuori nainen on vapautettu vankilasta Pakistanissa. Hän on ollut siellä kahdeksan vuotta tuomittuna jumalanpilkasta. Naisen lakimies pakeni jo ulkomaille. Nainen todennäköisesti tapetaan pian. Raivoa lietsotaan, laumahenki toimii. Sellaisen pitäisi jo loppua. Koulutus ja kasvatusta olisivat ensimmäinen järjestettävä asia. Tuskin islamin jumalaa voi pilkata sen kummemmin kuin muitakaan jumalia.

Luin nopeasti osia Jari Lindholmin kirjasta *Kalašnikov cocktail* (WSOY 1990), löysin heti osat jossa olivat Lahore ja Punjab. Neuvostoliittolaiset sotivat Afganistanissa silloin. Myös Jari Lindholm kuoli hiljakkoin, hieno kirjoittaja. Sitten menin levottomana vielä kirjastoon ja löysin sieltä Mohsin Hamidin edellisen kirjan, *The Reluctant Fundamentalist* (Penguin Books 2007), tiesin lukeneeni sen. Siinä oli kyse New Yorkin kaksoistornien romahduksesta, joka johtaa myös yksittäisen pakistanilaisen siirtolaisen kriisiin. Kirjan yksi motto on keskittyminen oleelliseen: Know the fundamentals!

Kirja päättyy uhkaan, ehkä joku kuolee. Laukauksen ääntä ei kuulu ja päähenkilö kutsuu ääniä kakstahtimootorien paukauksiksi. Ihmisethän kulkevat skoottereilla ja mopoilla. En muistanut sitä, että kirja on kaikesta trilleriydestään huolimatta rakkausromaani ja äärettömän surullinen sellainen. Rakkaus pyörittää maailmaa harteillaan ja rakkaus katoaa tai säilyy riippuen siitä mitä USA tekee kun on joutunut ensimmäistä kertaa taistelutantereeksi sotaisuudestaan huolimatta – sisällissotaa ei lasketa, koska se on itseaiheutettu. Mutta kaksoistornitrauma on todellinen.

Käsitän aina vain huonommin minkä vuoksi maat käyvät sotia yhtään kenenkään kanssa.

Katoaminen mustiin aukkoihin

Nyt en osaa lopettaa Hamidin lukemista. *Exit West* on ohut kirja, siitä on luettava jokainen sana. On mentävä aina välillä taaksepäin. Kirja on myös rakkaustarina, kuten oli fundamentalistikirjakin. Tässä Nadia ja Saaed yrittävät pakolaiselämänsä kaaoksen keskellä löytää myös toisensa tai edes pitää toisistaan kiinni. Nuoruus on vaikeaa joka tapauksessa. Etsimisen pitäisi tapahtua rauhassa, antaa nuorille mahdollisuus oppia ajattelemaan ja suunnittelemaan. Rauhaa ei monissa paikoissa ole enää ollut pitkään aikaan.

Mutta ihmissuhde ei ole pääosassa. Sen sijaan maailman epäsuhtaisuus ja epävarmuus ovat. Niistä Hamid rupeaa kertoamaan aina uuden pakolaistarinansa myötä, tarinat ovista, mustista aukkoista, sijoittuvat nuoren pariskunnan pakolaiselämään. Ihmiset tulevan mustista aukkoista kuin juuri uudestaan syntyneinä. He joutuvat opettelemaan kaiken alusta.

Tarvitsen karttoja katsoakseni minne ja millaisia rajoja on piirrelty, vaikka tiedän että kartta ei vielä sano mitään. Sen vuoksi Hamid on kirjoittanut tämänkin kirjan, joka on monella tavalla jatkoa fundamentalisti-kirjalle. *Exit West* on oikeastaan *The Reluctant Fundamentalistin* kaksosteos.

Mietin esimerkiksi Lontoota. Siellä on vuosikymmeniä ollut terroritekoja ja siitä johtuu sekin, että mukavilla Lontoon poliiseilla on nyt usein ase mukanaan. Terroritekojen suunnittelijat ovat päästään viialla: miksi pilata mahdollisuutensa uudessa maassa? Koska he tietävät brittiyläluokan olleen syyä oman maansa alennustilaan? Tappamisen kierteessä vain ei ole elämä nuorille maahanmuuttajille itselleenkaan mahdollista.

Tämä Hamidin uusi kirja saa ymmärtämään ihmismassojen paljouden joka veloo maailmassa. Pakolaisia on valtavasti, heistä yhä isompi osa ilmastopakolaisia. Hamid mainitsee joitakin kansallisuuksia: malesialaisia, somaleja, nigerialaisia, kashmirilaisia, bangladeshilaisia, kongolaisia, etiopialaisia, indonesialaisia, muiden muassa. Pakolaiset tulevat entisistä siirtomaista. Lisäksi monet niistä ovat kulttuuriltaan ja/tai uskonnoiltaan islamilaisia. Islam on syytä tuntea. On hyvä lukea Koraani, esimerkiksi, kaikkihan Suomessa ovat lukeneet Raamatun ja käyvät kirkossa joka sunnuntai, eikö niin?

Hamid kirjoittaa fiktiokirjallisuutta. Se ei ole haastattelujen pohjalta syntynyt kertomuskokoelma, jossa kokonainen maa suodattuu yhden kirjailijan aivojen läpi niin kuin Naipaulin kirja on. Se ei ole myöskään tapaustutkimus. Se on pieni, reppuun sopiva romaani. Se on rakkauskertomus ja kertomus yrityksestä selvitä aikuiseen elämään asti edes jossain.

Uuteen maailmaan

Pakolaisnuorten, Nadian ja Saaedin, elämä ja sen jatkuva muutos on keskuskertomus. Suomalaiset näkevät jo nyt, mistä pakolaisia tulee ja minne heidät palautetaan täältä taistelujen keskelle. Kaikissa maissa on pakolaispolitiikkansa, eikä Eurooppa ole muukalaisille onnela. Pakolaisiksi lähtevät eivät ole huonoimmassa kunnossa olevaa porukkaa. Vanhat ja sairaat eivät matkoista mustien aukkojen läpi selviäisi. Nadia ja Saaed ovat nuoria ja terveitä. Mutta pakolaisuus koettelee nuorten haurasta suhdetta.

Lähtevillä nuorilla pitää olla jonkinmoinen taju maailman koosta ja esimerkiksi kielistä joilla pärjää. Matkan päämäärästä, ihmisistä ja olosuhteista saa selvää taskussa olevasta kännykästä. Täytyy olla sähköä lataamiseen ja tukiverkkoja. Vielä tärkeämpiä ovat sitten inhimilliset tukiverkot siinä maassa johon tupsahdetaan mustan aukon kautta.

Hamid kuvaa matkaa tummana oviaukkona, josta pusertaudutaan läpi toiselle puolen maapalloa. Matka on fyysisesti hyvin raskas. Yhtäkkiä perhe, kaksi lasta, isä ja äiti päätyvät Malesiasta Dubaihin. Uutiskuvasta tai matkailumainoksesta voisi olla kyse:

—ja kun ovi avautui, Dubain autiomaan kirkas aurinko sokaisi kameran herkän kennon niin että kaikki neljä hahmoa näyttivät ohenevan, käyvän aineettoman laihoiksi ja katoavan valkoiseen hohteeseen, mutta samaan aikaan he näkyivät jo kolme ulkopuolisen valvontakameran syötessä pienenpieninä olentoina, jotka kompuroivat leveälle kivetylle jalkakäytävälle vieressään yksisuuntainen puistokatu ja sillä kaksi hiljaa kruisailevaa kallista urheiluautoa, toinen keltainen ja toinen punainen, ja moottoreiden kiihdytysäänät näkyivät kuvassa välillisesti siitä, miten ne saivat pienen tytön ja pojan hätkähtämään.

Kohtaus on surrealistinen. Mutta se on myös kauhukuvaus koska on selvä, ettei köyhää siirtolaisperhettä voida suvaita rikkaan maan puistokadulla. Maailma nilkuttaa radallaan, eivätkä ihmiset aivan noin vain putoa pallolta kokonaan pois. Putoamiseen tarvitaan kokonainen koneisto.

Nadia ja Saaed ymmärtävät miksi tulokkaita vastaan hyökätään. Maassa on jo ennestään paljon siirtolaisia. Pakolaisuus aiheuttaa kriisin monella tavalla. Tähän asti olen lukenut vasta Suomessa jo asuvien ihmisten mielipiteitä pakolaisuudesta. Mutta onhan tulijoillakin silmät ja korvat. Ei tarvitsisi kuin pysäyttää ihmisiä kadulla ja kysyä että mitä kuuluu. Valtakoneiston paha tahto on todennäköisesti vielä tappavampi asia kuin satunnaisen puukon tai pyssyn heiluttajan aiheuttama vamma. Koneiston ei tarvitse ottaa huomioon inhimillistä puolta ihmisissä. Lakipykälät riittävät.

Ihmisillä on kyky oppia luottamaan toisiinsa, kasvattaa uudet juuret, sopeutua, hoitaa perheensä ja luoda hyvinvointia työllään. Kaikkien pitäisi tehdä osansa, niin meidän, jo tänne ehkä tuhannen vuoden aikana asettautuneiden ja heidän jotka tulevat vasta nyt. Aina on matkustettu ja lähdetty. Uudet ihmiset eivät ole menoerä vaan kaikille yhteisöille tarpeellinen piristysruiske – myös talouteen.

Kirjassa *The Reluctant Fundamentalist* pakistani-laissiirtolainen ihmettelee amerikkalaisten kääntymistä kohti menneisyyttään:

I had always thought of America as a nation that looked forward; for the first time I was struck by its determination to look back. Living in New York was suddenly like living in a film about the Second World War; I, a foreigner, found myself staring out at a set that ought to be not in Technicolor but in grainy black and white. What your fellow countrymen longed for was unclear to me – a time of unquestioned dominance? of safety? of moral certainty?

Siirtolaisen dilemma maailman toisella puolen on kuvattu tuossa hyvin. Hamid kertoo maahanmuuttajan ajatuksista katsoessaan suurvaltaa, joka kääntää katseensa kauas taakse kriisin tullen. Moni näkee kaksoistornien tuhoutumisen ja tämän ajan välillä yhteyden: Amerikasta pitäisi tulla taas suuri. Suuruus ei ole aivan helppo juttu sekään.

Minusta Juhani Lindholm selviää suomennosurakastaan hyvin. En ole saanut käsiini englanninkielistä alkuteosta tästä uudesta kirjasta nimeltä *Exit West*, mutta tuon edellisen kirjan englanti on tiivistä ja selvää ja aika tiivis on myös tämä uusi kirja suomeksi. Se oli luettava kahteen kertaan, enkä varmaan ymmärtänyt vielä kaikkea. Sen tiedän että kyse on ennen muuta ihmisten kyvystä ilmaista itsensä toisilleen.

Toivottavasti kaikissa ilmansuunnissa olevat maahanmuuttajat, siirtolaiset ja pakolaiset, selviävät mustista aukoistaan ja olisi taas mahdollista nähdä tähdet kaupungin yllä. Rahaa säästyisi jos katuvalot ja mainokset sammutettaisiin yöksi. Vieläkin ehkä Lahoren kaduilla on pimeää ja mopojen pakoputket paukkuvat. Taivaalla loistavat tähdet.

Mohsin Hamid: *Exit West*. (Suom. Juhani Lindholm. Otava 2018, 182 s.)

Marjatta Ripsaluoma on kirjallisuuskriitikko Vaasasta.